

УДК 504:332:630.6

JEL Classification: Q15

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201906092>

*О.І. ФУРДИЧКО, доктор економічних наук,
доктор сільськогосподарських наук, академік НААН
С.М. ДАНЬКЕВИЧ, кандидат сільськогосподарських наук, докторант*

Організаційно-економічне забезпечення управління землями лісогосподарського призначення: зарубіжний та вітчизняний досвід

Мета статті - здійснити теоретико-методичне обґрунтування характеристик і організаційно-економічних чинників розвитку інструменту стратегічного управління як складової фінансово-економічного механізму на засадах збалансованого використання земель лісогосподарського призначення з аналізом зарубіжного досвіду та визначенням пріоритетів для України.

Методика дослідження. Використано методи: діалектичний метод пізнання для аналізу законодавчих та нормативних актів і наукових праць учених з проблематики збалансованого використання земель лісогосподарського призначення, порівняльного аналізу (розкриття проблем щодо управління землями лісогосподарського призначення порівняно з європейським досвідом), монографічний - для виявлення чинників розвитку управління на засадах збалансованого використання земель лісогосподарського призначення, абстрактно-логічний (теоретичні узагальнення та формулювання висновків).

Результати дослідження. Наведено огляд організаційно-економічних чинників розвитку управління на засадах збалансованого використання земель лісогосподарського призначення з описом зарубіжного досвіду та визначенням пріоритетів для України. Обґрунтовано, що адаптація закордонного досвіду, запровадження міжнародних стандартів щодо поєднання у просторі й часі заходів для забезпечення збалансованого використання земель лісогосподарського призначення неможливі без застосування науково обґрунтованого та екологічно виваженого інструменту стратегічного управління як складової фінансово-економічного механізму.

Елементи наукової новизни. Набули подальшого розвитку теоретичні положення та прикладні засади стратегічного управління землями лісогосподарського призначення, в основу яких покладено зарубіжний досвід збалансованого землекористування.

Практична значущість. Підготовлено підґрунтя задля функціонування фінансово-економічного механізму з комплексною системою організаційно-управлінських інструментів, які спрямовуються на досягнення збалансованого використання земель лісогосподарського призначення. Рис.: 2. Бібліогр.: 25.

Ключові слова: збалансоване використання; управління; землі лісогосподарського призначення, еколого-економічні пріоритети; фінансово-економічний механізм.

Фурдичко Орест Іванович - доктор економічних наук, доктор сільськогосподарських наук, академік НААН, директор Інституту агроекології і природокористування НААН (м. Київ, вул. Метрологічна, 12)

E-mail: agroecologynaan@gmail.com

Данькевич Степан Михайлович - кандидат сільськогосподарських наук, докторант відділу економіки природокористування, Інститут агроекології і природокористування НААН (м. Київ, вул. Метрологічна, 12)

E-mail: agroecologynaan@gmail.com

Постановка проблеми. Нераціональне використання земель лісогосподарського призначення спричинює екологічні проблеми в Карпатському регіоні, зоні Полісся та в Україні у цілому. Тому одним із найважливіших завдань лісогосподарського землекористування є забезпечення його збалансовано-

го розвитку через систему управління, як інструменту функціонування фінансово-економічного механізму задля збалансування екологічних та економічних пріоритетів у довгостроковій перспективі. Дослідження регулювання використання земель лісогосподарського призначення у країнах Євросоюзу доцільне з погляду можливості запозичення досвіду застосування управлінських

© О.І. Фурдичко, С.М. Данькевич, 2019

інструментів, природоохоронних заходів та їх стимулювання в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Численні дослідження проблематики управління землями лісогосподарського призначення в Україні висвітлено у працях Д. Бабміндри, В. Голяна, Д. Добряка, О. Дребот [12, 13], О. Канаша, Я. Коваля, І. Лицура, Є. Мішеніна, С. Осипчука, Н. Паляничко [5], А. Третяка, М. Шершуна [13] та інших вчених [12, 15, 18, 19]. Водночас, незважаючи на вагомий внесок існуючих наукових розробок, потребує подальшого удосконалення система організаційно-управлінських інструментів, як складової функціонування фінансово-економічного механізму задля забезпечення збалансованого використання земель лісогосподарського призначення як ключового компонента екологічної безпеки довкілля і збереження лісоресурсного потенціалу.

Мета статті - здійснити теоретико-методичне обґрунтування характеристик і організаційно-економічних чинників розвитку інструменту стратегічного управління як складової фінансово-економічного механізму на засадах збалансованого використання земель лісогосподарського призначення з аналізом зарубіжного досвіду та визначенням пріоритетів для України.

Виклад основних результатів дослідження. Необхідність становлення стратегічного управління як інструменту функціонування фінансово-економічного механізму забезпечення збалансованого використання земель лісогосподарського призначення у вітчизняній практиці зумовлена євроінтеграційними процесами в сучасній Україні. Законом України від 28 лютого 2019 р. № 2697-VIII «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», який набуде чинності з 1 січня 2020 р., першопричинами існуючих екологічних проблем у лісовій сфері України визначено недосконалість системи управління та розвитку лісового господарства, відсутність правових та економічних механізмів стимулювання запровадження природозберігаючих технологій, недосконалість податкової бази. Як і в Основних засадах (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 р., затверджених у грудні 2010 р., йдеться про ті ж самі актуальні питання щодо довкілля та плани з їх вирішення. Поетапне наближення природоохоронного законодав-

ства України до відповідних директив ЄС є невід'ємною частиною виконання Угоди про асоціацію України з ЄС.

Згідно з базою даних моніторингу станом на 1 січня 2016 р. площа лісів та інших лісовкритих площ України становить 10,6 млн га, середнє національне значення частки земель лісогосподарського призначення - 17,5 % [4]. Лісові ділянки розташовані в основному на півночі (Полісся) та заході (Карпати). Водночас Україна має значні можливості для створення нових лісових угідь і доведення показника лісистості до 20% - оптимального, за європейськими рекомендаціями. Для створення понад 2 млн га нових лісів країна має залучити малопродуктивні й деградовані землі. Проте на сьогодні спостерігається катастрофічне зменшення площі територій природних лісів, яке відбувається внаслідок розорювання земель, вирубування лісів з подальшою зміною цільового призначення земель [7]. При цьому необхідно зробити акцент, що ліси «у комплексі з існуючою в них фауною, флорою і ґрунтами з їх мікробіологічною компонентою - утворюють лісові екосистеми у межах земельних ділянок відповідного цільового призначення» [10].

Генеральна Асамблея ООН 1 березня 2019 р. оголосила 2021-2030 роки Десятиліттям ООН з відновлення екосистем. Враховуючи, що проголошене Десятиліття спрямовано на збільшення масштабів відновлення деградованих і зруйнованих екосистем, Україні необхідно запозичити міжнародний досвід державного регулювання використання земель лісогосподарського призначення. Важливо, щоб інституційне середовище формувалося з урахуванням міжнародного досвіду, законодавства, стандартів, регламентів екологічного управління. У світі збалансоване управління землями лісогосподарського призначення здійснюється, наприклад, посиленням дотримання законів про ліси, розроблені програми платежів за екосистемні послуги (PES), екомаркування, сертифікація тощо. Такі конвенції ООН, як Рамкова конвенція про зміну клімату, Конвенція про біологічне різноманіття і Конвенція по боротьбі з опустелюванням частково спрямовані на уповільнення знеліснення [19]. Понад 2 млрд га знеліснених і деградованих ландшафтів у світі мають потенціал для відновлення. Деградація екосистем підриває добробут 3,2 млрд осіб у світі й кош-

тує близько 10% річного світового валового продукту [24].

Відповідно до ст. 2 Кіотського протоколу [20] сприяння поширенню раціональних методів ведення лісового господарства, лісонасадження та лісовідновлення на стійкій основі - обов'язок України. Отже, необхідність обґрунтування та створення ефективного фінансово-економічного механізму в забезпеченні збалансованого використання земель лісогосподарського призначення, як важливої складової збереження екосистем, відповідає напрямам державної політики та євроінтеграційним намірам України, сучасним вимогам екологічного аспекту розвитку соціальних систем. Також згідно з п.3 ст. 3 Кіотського протоколу [20] звітність України з діяльності щодо управління лісовим господарством обов'язкова, зокрема щодо лісорозведення, лісовідновлення і знеліснення. Зазначене вимагає завершення підготовки бази даних та моніторингу результатів управлінського впливу на рівень екологічної безпеки регіонів при використанні земель лісогосподарського призначення та екологічно керованих стратегій управління.

Об'єктом економічних відносин у лісівництві слугує земля [11]. Землі, вкриті лісовою рослинністю, а також не вкриті нею, нелісові землі, які надані та використовуються для потреб лісового господарства, належать до земель лісогосподарського призначення (крім земель, зайнятих зеленими насадженнями у межах населених пунктів, які не віднесені до категорії лісів, а також земель, зайнятих окремими деревами і групами дерев, чагарниками на сільськогосподарських угіддях, присадибних, дачних і садових ділянках), на які поширюється особливий режим щодо використання, надання в користування та передачі у власність [2, 3, 6, 13]. Основна відмінність земель лісогосподарського призначення - призначення їх для ведення лісового господарства, що, за змістом ст. 63 Лісового кодексу України, полягає в здійсненні комплексу заходів з охорони, захисту, раціонального використання та розширеного відтворення лісів. Складову охорони земель лісогосподарських земель за їх цільовим призначенням відповідно до Земельного кодексу України становить забезпечення досягнення раціонального землекористування, захист лісових земель від необґрунтованого їх вилучення для інших потреб. Планування використання земель лісогоспо-

дарського призначення здійснюється головним чином у формі лісовпорядкування. Отже, однією з основних особливостей системи управління землями лісогосподарського призначення виступає нерозривний зв'язок їх використання з лісокористуванням. Подальший розвиток системи управління сучасними процесами використання земель лісогосподарського призначення через удосконалення організаційних та фінансово-економічних інструментів набуває значення ключового чинника на шляху досягнення збалансованого їх використання. В Україні, на жаль, нині на практиці використання земель лісогосподарського призначення такі проблеми, як збалансування економічних і екологічно безпечних варіантів взаємовпливу природи і суспільно-економічного розвитку в контексті лісогосподарського виробництва, управління землекористуванням розглядаються відокремлено одна від іншої з пріоритетом економічних переваг споживацького типу.

Польський досвід реформування лісової галузі вважають одним із найуспішніших у Європі [23]. Оскільки обсяги лісових ресурсів й особливості природно-кліматичних умов Польщі дуже подібні до лісистих регіонів нашої країни, до того ж Польща транскордонна до України держава, тому досвід природоохоронної діяльності в лісах Польщі щодо управління землями лісогосподарського призначення, джерел фінансування, планування та контролю в лісовому господарстві сприятиме формуванню в Україні збалансованого використання земель лісогосподарського призначення.

У Польщі в 1995 р. створена Національна програма «Розширення лісового покриву». Головною метою програми стало збільшення лісового покриву на 30% до 2020 р. і на 33% до 2050 р., забезпечення екологічних і економічних пріоритетів та інструментів для їх реалізації. Усі форми ведення та збереження лісів спрямовані на забезпечення збалансованого використання останніх, біологічної сталості, також слугують для підтримки генетичних ресурсів і біорізноманіття. Відповідно до Польського Закону (Ustawa) про ліси (1991 р.) «стале управління лісами» означає діяльність, спрямовану на формування структури лісів і використання їх у спосіб та зі швидкістю, що забезпечує постійний захист їх біологічного різноманіття, високий рівень продуктивності та потенціалу регенерації, життєвість і здатність виконувати - тепер і в

майбутньому - всі важливі захисні, економічні та соціальні функції на місцевому, національному і глобальному рівнях, без шкоди іншим екосистемам [21].

Згідно зі ст. 57.1 Польського Закону про ліси фінансовими джерелами Лісового фонду є (рис. 1):

1) відсоток, розрахований від вартості реалізованої деревини, фонд амортизаційних відрахувань (платежі надлісництв);

2) суми нарахованих штрафів та зборів, пов'язаних з вилученням лісових земель;

3) суми, що впливають із: відшкодування збитків, передбачених цивільним правом, як

відображення шкоди, завданої впливом промислових газів і твердих часток, або в інших відносинах; передчасне вирубування на підставі положень Закону про охорону сільськогосподарських та лісових земель; пошкодження, що відображають наслідки пожеж, або гірничо-геологічні роботи;

4) дохід, що відображає участь у продажу;

5) фонд досліджень та розвитку, гранти з центрального бюджету;

6) інші доходи, отримані для зазначеного Фонду.

Рис. 1. Складові фінансового механізму формування Лісового фонду Польщі відповідно до Польського Закону про ліси

Джерело: Сформовано авторами на основі [21, 23].

У Польщі всі лісгоспи обов'язково відраховують відсоток від продажу деревини (у 2015 р. - 14%) до зазначеного Лісового фонду. Існує також фонд амортизаційних відрахувань держлісгоспів (надлісництв) у межах регіональних дирекцій для акумуляції більшої кількості фінансових ресурсів з метою побудови капітальних споруд чи лісових доріг на території якогось одного із них у певному році. Основний елемент Польського Закону про ліси - державний розпорядник лісів не платить ренту, але фінансово незалежний і не знаходиться на утриманні держбюджету [23].

Площа лісів у Польщі станом на 31 грудня 2017 р. становила 9447 тис. га (лісистість території 23,9 %), за розмірами близька до лісової площі України та Італії. У шести єв-

ропейських країнах цей показник не перевищував 10 млн га [14]. На душу населення в Польщі припадає 0,24 га площі лісу, тоді як в Україні - 0,21 га, в Італії - 0,19 га. У структурі власності лісів у Польщі знаходяться державні ліси - 80,7%, з яких 76,9% (або майже 7 млн га) перебувають під адміністрацією організації «Державні ліси». У постійному користуванні державних лісгосподарських підприємств Держлісагентства України знаходиться 73% земель (7,6 млн га). За результатами порівняння вертикалі структури державного управління землями лісгосподарського призначення в Україні та у Польщі спостерігається певна подібність. Зокрема, у Польщі: Генеральна дирекція (національного масштабу), 17 регіональних дирекцій (підприємства регіонального зна-

чення), 430 надлісництв, лісництва; в Україні: Державне агентство лісових ресурсів, 24 обласних управлінь лісового й мисливського господарства (крім того Республіканський комітет АР Крим з лісового та мисливського господарства), 313 держлісгоспів, лісництва, науково-дослідні та виробничі установи.

У межах правового й організаційного забезпечення ведення лісового господарства в Польщі заслуговує на увагу досвід просторового поєднання природоохоронних територій різного рангу, зокрема: резерватів (здійснення лісгосподарських заходів тут дуже обмежене, 671 резерват є лісовим із загальною площею понад 61 тис. га, резервати охоплюють 1,6 % площі лісів, що знаходяться під охороною Державних лісів Польщі), територій «Natura 2000» (приблизно 20% території Польщі, більшість з яких належить до лісових територій), де ведеться диференційоване й обмежене господарювання, інших природоохоронних та природозахисних територій з територіями господарських лісів у своєрідній мозаїчній структурі (наприклад, регіональні парки, з яких близько 1,3 млн га - ліси). У різних лісових господарствах Польщі обсяг природоохоронних територій на лісових землях коливається від 20 до 60% загальної площі. Абсолютна більшість територій національних та ландшафтних парків також є лісовими. Національні парки Польщі перебувають у безпосередньому підпорядкуванні Міністерству охорони навколишнього середовища. Вони були створені на територіях, які раніше знаходилися в управлінні та під охороною лісівників державних лісів. Діяльність з охорони земель лісгосподарського призначення в Польщі включає в себе багато різних аспектів, серед яких рання діагностика екологічних загроз, особливості управління й господарювання.

Абсолютний показник площі лісів України та Німеччини зіставний - площа лісів Німеччини становить 11,4 млн га, або 31% загальної площі країни, площа лісу на душу населення - 0,14 га. Актуальним Федеральним законом про ліс є Закон щодо збереження лісу та сприяння веденню лісового господарства (BwaldG). Визначення лісу в розумінні цього Закону єдине для всієї Федерації відповідно до положень § 2 BwaldG [17], де ліс визначається територією, засадженою/на якій ростуть лісові рослини. Лісом також вважаються території після суцільної

вирубки або проріджені площі, лісові дороги, смуги лісорозподілу та захисні смуги, лісові прогалини та поляни, лісові пасовища, місця підготовування для дичини, місця зберігання деревини, а також інші площі, пов'язані з лісом, або такі, що слугують його потребам.

У Лісовій стратегії 2020, яка була прийнята в 2011 р. Урядовим кабінетом ФРН, відображені основні напрями лісової політики в Німеччині. Федеральний уряд може лише коригувати окремі аспекти лісової політики земель через фінансування відповідних програм, а також встановленням певних меж у федеральному законодавстві. Хоча лісове господарство на території Німеччини вважається самоокупним, однак існує чимало програм у сфері лісового господарства, що фінансуються федеральним чи земельними урядами. Коштом федеральних земель здійснюються лісова охорона, методична підтримка приватних лісовласників, ліквідація наслідків стихійних лих, зокрема на території приватних лісоволодінь тощо.

Оцінка сталості лісгосподарського виробництва в Німеччині відбувається з використанням системи оцінки індикаторів сталості, не останню роль в цьому відіграла мережа «Forest Europe» (Ліси Європи). На сьогодні зобов'язання щодо участі у мережі «Forest Europe» взяли 46 країн, серед яких і Німеччина. Німецькі експерти та вчені у своєму звіті «Базовий звіт з лісового господарства в Німеччині з рекомендаціями для України» діляться позитивним досвідом з урахуванням потенціалу розвитку, який виникає в рамках Угоди про Асоціацію між ЄС та Україною. Вони пропонують рішення для реформування галузі, що особливо цінно, зважаючи наскільки злагоджено та гармонійно працює лісова галузь у Німеччині [1].

В основі прекуту Bonn Challenge, розпочатого у 2011 р. урядом Німеччини і Міжнародним союзом охорони природи (МСОП), а потім схваленого та розширеного Нью-Йоркською декларацією по лісах на Саміті ООН 2014 р., знаходиться підхід до відновлення лісових ландшафтів (FLR), який спрямований на відновлення екологічної цілісності та одночасно на поліпшення добробуту людей за допомогою багатофункціональних ландшафтів. Так, відновлення до 2030 р. 350 млн га деградованих і знеліснених земель по всьому світу буде забезпечувати близько 170 млрд дол. США у рік чистого

прибутку. Глобальні зусилля Боннського виклику - це практичний засіб реалізації багатьох існуючих міжнародних зобов'язань [22], адже за FLR можливі численні екологічні й економічні вигоди за рахунок збільшення площі лісів. На даний час 57 країн взяли зобов'язання відновити понад 170 млн га [14], при цьому щорічні економічні вигоди від відновлення деградованих і збезліснених земель у всьому світі оцінюються в 84 млрд дол. США [25]. Ключові характеристики відновлення лісу - це відновлення ландшафтів, а не лише окремих ділянок лісу. Таким чином управління ними відбувається з метою забезпечення узгодженої, збалансованої комбінації екосистемних послуг і товарів, а не тільки для збільшення лісового покриву; розглядається широкий спектр стратегій відновлення; безперервний моніторинг займає центральне місце.

Профільні міністерства федеральних земель здійснюють нагляд за дотриманням «Лісами земель» законодавства, зокрема захист територій «Natura 2000», управління з дотриманням принципів сталості використання земель лісогосподарського призначення. Наприклад, структура управління лісовим господарством землі Бранденбург має дуже багато спільних рис з Україною, а саме: всі функції, пов'язані з державним управлінням та веденням лісового господарства державними лісогосподарськими підприємствами, зосереджені у профільному відділі Міністерства продовольства та сільського господарства землі Бранденбург. До складу відомства також входить галузева науково-дослідна установа, котра здійснює лісовпорядкування, обґрунтовує заходи із захисту лісу тощо. З метою раціональної організації ведення лісового господарства на приватних лісоволодіннях утворені асоціації лісовласників.

Австрійський лісовий покрив протягом останніх десятиліть постійно зростає і наразі становить 47,1% території, сектор лісового господарства Австрії відіграє важливу роль в економіці та демонструє аспекти сталого розвитку. Науковці з Австрії [18] зазначають, що охорона навколишнього середовища потребує збалансованого й синергетичного підходів через стратегічні управління та планування, для чого має бути створена належна законодавча база та ефективна інституційна структура, а також запровад-

жена добре збалансована система фінансування.

Модель управління землями лісогосподарського призначення державної і комунальної власності в Україні налічує багато суб'єктів управління, яким делеговані повноваження власника, що можна вважати певним недоліком такої системи. Так, відповідно до Земельного кодексу України землі лісогосподарського призначення можуть перебувати в державній, комунальній та приватній власності. Координація робіт з охорони та відтворення лісів здійснюється центральними (у лісах державної власності) та місцевими (у лісах комунальної власності) органами виконавчої влади. Громадянам і юридичним особам за рішенням органів місцевого самоврядування й органів виконавчої влади можуть безоплатно або за плату передаватись у власність замкнені земельні ділянки лісогосподарського призначення загальною площею до 5 га у складі угідь селянських, фермерських та інших господарств. Громадяни та юридичні особи в установленому порядку можуть набувати у власність земельні ділянки деградованих і малопродуктивних угідь для залісення. Земельні ділянки лісогосподарського призначення за рішенням органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування надаються в постійне користування спеціалізованим державним або комунальним лісогосподарським підприємствам, іншим державним і комунальним підприємствам, установам та організаціям, в яких створено спеціалізовані підрозділи, для ведення лісового господарства.

Оскільки термін «збалансоване землекористування» ніколи не був однозначним, враховуючи думку [5], пропонується авторське визначення терміна *збалансоване використання земель лісогосподарського призначення* - це така система заходів, за якої досягається динамічна рівновага лісокористування з екологічною системою на основі врахування природних якостей лісів, властивостей земель лісогосподарського призначення, їх цінності та особливостей природно-просторового розташування, а також забезпечення оптимізації екологічних, економічних і соціальних факторів суспільного розвитку. Збалансоване використання земель лісогосподарського призначення в межах кожного лісогосподарського підприємства можливе за умов дотримання підприємствами екологічної безпеки. Водночас

управління лісгосподарською діяльністю не може зводитися лише до прийняття нагальних поточних рішень з окремих її аспектів. При використанні земель лісгосподарського призначення обов'язково повинна забезпечуватися їх охорона, яка має певну специфіку й залежить насамперед від об'єкта охорони. Землі лісгосподарського призначення виступають засобом виробництва у лісовому господарстві, а отже їх охорона спрямована на збереження не тільки якостей землі, а й збереження природних якостей лісів, які на них знаходяться, тим самим поліпшуючи лісову продукцію й лісгосподарське виробництво. Охорона земель лісгосподарського призначення - це система правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на їх збалансоване використання, запобігання необґрунтованому вилученню, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і поліпшення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

На сьогодні проводиться узгодження українського законодавства із законодавством Європейського Союзу з питань державних кадастрів, обліку, моніторингу, охорони земель лісгосподарського призначення, підготовлено аналітичні матеріали «Розробка ключових законодавчих актів щодо охорони біорізноманіття в лісах: адаптація українського законодавства до вимог ЄС» [14], в яких наведено висновок про підґрунтя та можливості адаптації природоохоронного законодавства України до законодавства Євросоюзу.

Розвиток системи управління сучасними процесами природокористування завдяки удосконаленню організаційних, фінансово-економічних регуляторів набуває значення ключового фактора на шляху досягнення збалансованого використання земель [5], зокрема лісгосподарського призначення. Структурна схема організаційно-економічного забезпечення управління землями лісгосподарського призначення у підсумку забезпечить підґрунтя щодо комплексного використання інтегрованої системи фінансово-економічних інструментів, які спрямовуються на досягнення збалансованого використання земель лісгосподарського призначення (рис. 2). Організаційні

складові фінансово-економічного механізму управління землями лісгосподарського призначення включають методи управління, фінансове забезпечення, економічне регулювання та функції управління, що враховують специфіку об'єкта управління, як особливої природного ресурсу.

Розв'язання проблеми досягнення збалансованого використання земель лісгосподарського призначення потребує розробки і прийняття управлінських рішень з одночасним регулюванням ефективного використання грошових коштів, що вбачається можливим завдяки удосконаленню фінансово-економічного механізму без збільшення матеріальних витрат з одночасним забезпеченням раціонального використання обмежених фінансових ресурсів, підтримкою прийняттого стану екологічної безпеки регіону. Збалансоване використання земель лісгосподарського призначення має враховувати еколого-економічні пріоритети та бути зорієнтованим на мінімізацію екологічних ризиків та максимізацію економічних вигод для суспільства. Наприклад, литовські науковці зазначають, що введення компенсацій за заподіяні збитки зумовить пошук рішень, що матимуть максимальні екологічні вигоди при найменших економічних витратах як для власників лісу, так і для суспільства в цілому [15]. Так, управлінські рішення з відновлення та запобігання знелісненню - взаємодоповнюючі і взаємопідтримуючі заходи. Створюючи продуктивні ландшафти на деградованих землях, Україна може зменшити навантаження на лісгосподарські угіддя. Початковим етапом впровадження заходів із досягнення збалансованого лісгосподарського землекористування має стати реалізація заходів, що не потребують великих капіталовкладень, але можуть значною мірою запобігти посиленню негативних процесів. Зокрема серед таких: закріплення змін у системі державного управління шляхом імплементації європейських екологічних норм і стандартів, впровадження фінансово-економічного механізму забезпечення збалансованого використання земель лісгосподарського призначення. Зазначені заходи особливо важливі в умовах обмежених фінансових ресурсів з метою досягнення істотних зрушень щодо збалансованого використання земель лісгосподарського призначення, сприятимуть створенню податкового, кредитного й інвестиційного клімату

для залучення коштів міжнародних донорів і приватного капіталу в діяльність з охорони земель лісгосподарського призначення, створення суб'єктами господарювання систем екологічного управління, що у свою чергу забезпечить розвиток екологічно ефективного партнерства між державою, суб'єктами господарювання та громадськіс-

тю. Автори підтримують пропозицію вчених [12] щодо необхідності розробки та прийняття Закону про ліси в Україні та Порядку використання земель лісгосподарського призначення, в основу якого мають бути покладені раціональні й апробовані принципи інтегрованого екологічного управління Польського Закону (Ustawa) про ліси.

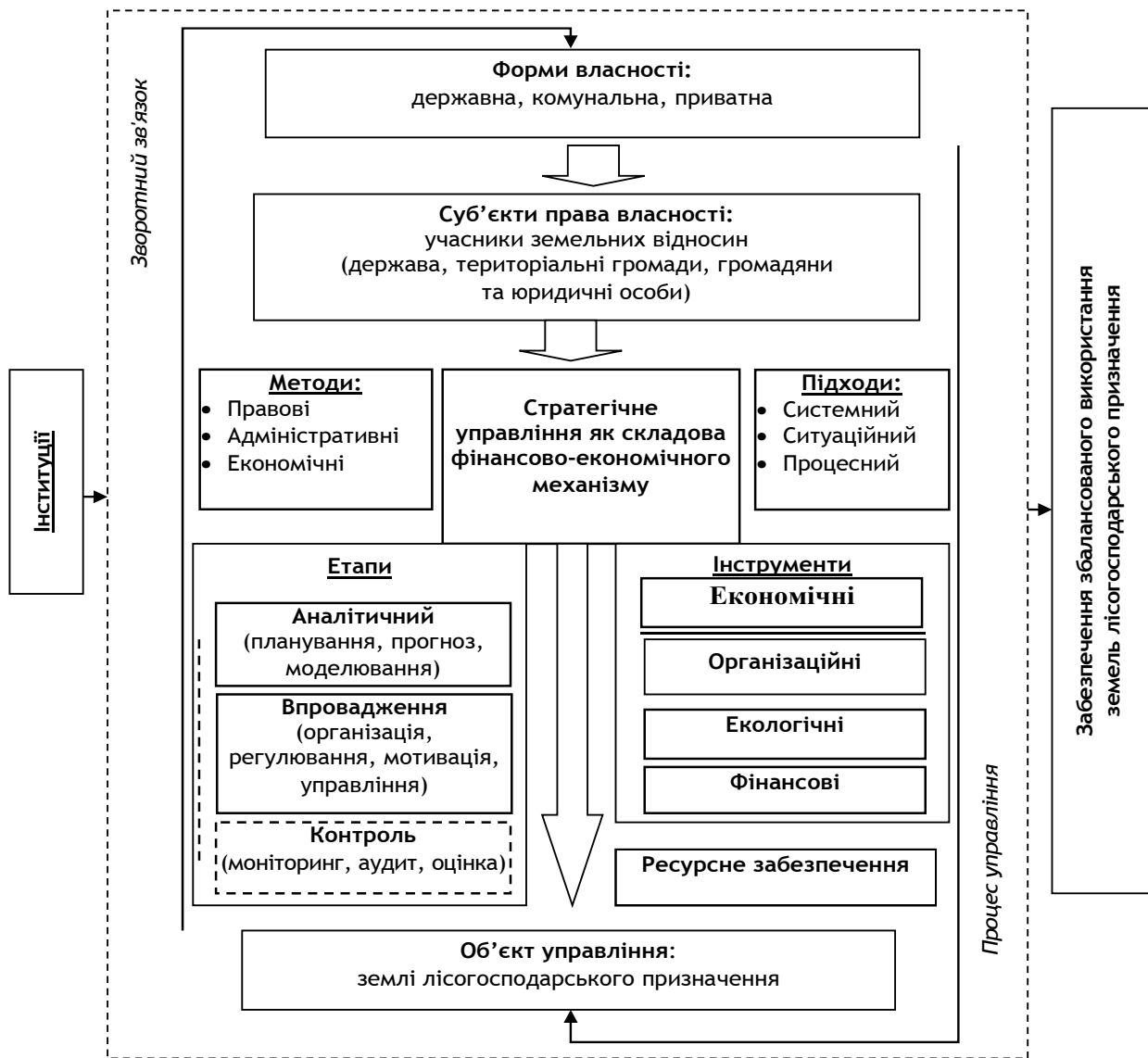

Рис. 2. Структурна схема організаційно-економічного забезпечення управління землями лісгосподарського призначення

Джерело: Сформовано автором.

Висновки. Огляд досвіду організаційно-економічного забезпечення управління землями лісгосподарського призначення країн ЄС доводить необхідність розвитку інституцій управління лісгосподарським землекористуванням на засадах удосконалення нормативно-законодавчого поля із залученням різноманітних форм і методів стратегічного управління, що засновується на науково обґрунтованих підходах. Сформовано структурну

схему організаційно-економічного забезпечення управління землями лісгосподарського призначення, яка повинна слугувати основою для функціонування фінансово-економічного механізму у сфері збалансованого використання земель. Загалом це забезпечить підґрунтя щодо комплексного використання інтегрованої системи фінансово-економічних інструментів, які спрямовуються на досягнення збалансованого викори-

стання земель лісогосподарського призначення відповідно до напрямів державної політики та євроінтеграційних намірів України.

Обґрунтовано, що адаптація закордонного досвіду, запровадження міжнародних стандартів щодо поєднання у просторі й часі заходів для забезпечення збалансованого використання земель лісогосподарського призначення неможливі без застосування науково обґрунтованого та екологічно вива-

Список бібліографічних посилань

1. Базовий звіт з лісового господарства в Німеччині з рекомендаціями для України. URL : https://apd-ukraine.de/images/2018/APR/APD_APR_02_2018_ukr.pdf.
2. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 № 2768-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
3. Лісовий кодекс України : Закон України від 21.01.1994 № 3852-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>.
4. Моніторинг : Щорічник 2016-2017. URL : <http://www.kse.org.ua/uk/research-policy/land/governance-monitoring/yearbook-2016-2017/>.
5. Паляничко Н. І. Фінансово-економічне забезпечення збалансованого використання земельних ресурсів України / за наук. ред. акад. НААН О.І. Фурдичка; Нац. акад. аграр. наук України, Ін-т агроекології і природокористування. Київ : ДІА, 2017. 240 с.
6. Про затвердження Класифікації видів цільового призначення земель : Наказ Державного комітету України по земельних ресурсах від 23.07.2010 № 548. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1011-10>.
7. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>.
8. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року ; за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2012. 182 с.
9. Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій за період до 2020 року / Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Булавка О. Г. та ін. ; за ред. Ю. О. Лупенка та О. Г. Булавки. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2013. 74 с.
10. Фурдичко О. І. Екологічні основи збалансованого розвитку агросфери в контексті європейської інтеграції України: монографія / Нац. акад. аграр. наук України, Ін-т агроекології і природокористування. Київ : ДІА, 2014. 432 с.
11. Фурдичко О. І. Економічна оцінка лісових земель як особливого ресурсу ноосфери. *Агросвіт*. 2012. № 2. С. 2-6.
12. Фурдичко О. І., Дребот О. І., Бобко А. М. Ліс і лісові екосистеми у складі земель лісогосподарського призначення // Вісник аграрної науки. 2017. № 10. С. 56-60.
13. Шершун М. Х., Дребот О. І. Економіка природокористування лісових екосистем: навч. посіб. Київ : ДІА, 2017. 264 с.
14. Analyze special protection natural areas law framework and develop proposals for harmonization of framework between Ukraine and EU. URL : <http://www.enpi-fleg.org/docs/analyze-special-protection-natural-areas-law-framework-and-develop-proposals-for-harmonization-of-framework-between-ukraine-and/>.
15. Brukas, Vilis, Stanislovaitis, Andrius, Kavaliauskas, Marius. Protecting or destructing? Local perceptions of environmental consideration in Lithuanian forestry. *Land Use Policy*. December 2018, Volume 79, p. 1014-1023. URL : <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2016.05.006>.
16. Fortests-in-Poland-2018. URL : <http://www.lasy.gov.pl/pl/informacje/publikacje/in-english/forests-in-poland/fortests-in-poland-2018-4.pdf/view>.
17. Gesetz zur Erhaltung des Waldes und zur Förderung der Forstwirtschaft (Bundeswaldgesetz - BWaldG k.a.Abk.). URL : <http://www.buzer.de/gesetz/4619/index.htm>.

женого інструменту стратегічного управління, як базису функціонування фінансово-економічного механізму. Зважаючи на комплексний характер цієї проблеми, система питань з розвитку фінансово-економічного забезпечення збалансованого лісогосподарського землекористування буде важливою областю для подальшого вивчення на запит сьогодення.

References

1. Setzer, F. (2018). *Bazovyi zvit z lisovoho gospodarstva v Nimechchyni z rekomendatsiamy dlia Ukrainy [Basic forest report in Germany with recommendations for Ukraine]*. Retrieved from: https://apd-ukraine.de/images/2018/APR/APD_APR_02_2018_ukr.pdf [In Ukrainian].
2. Zemelnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 25.10.2001 № 2768-III [Land Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 25.10.2001, No. 2768-III]. *Zakon Rada*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> [In Ukrainian].
3. Lisovyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 21.01.1994 № 3852-XII [Forest Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 21.01.1994, No. 3852-XII]. *Zakon Rada*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12> [In Ukrainian].
4. *Monitorynh: Shchorichnyk 2016-2017 [Monitoring: Yearbook 2016-2017]*. (2018). Retrieved from: <http://www.kse.org.ua/uk/research-policy/land/governance-monitoring/yearbook-2016-2017> [In Ukrainian].
5. Paliynychko, N.I. (2017). *Finansovo-ekonomichne zabezpechennia zbalansovanoho vykorystannia zemelnykh resursiv Ukrainy [Financial and economic support of balanced use of land resources of Ukraine]*. O.I. Furdychko (Ed.). Kyiv: DIA [In Ukrainian].
6. Pro zatverdzhennia Klasyfikatsii vydiv tsilovoho pryznachennia zemel: Nakaz Derzhavnoho Komitetu Ukrainy iz zemelnykh resursiv vid 23.07.2010 № 548 [On approval of the classification of types of purpose land use: Order of the State Committee of Ukraine for Land Resources dated 23.07.2010, No. 548]. *Zakon Rada*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1011-10> [In Ukrainian].
7. Pro Osnovni zasady (strategiiu) derzhavnoi ekolohichnoi polityky Ukrainy na period do 2030 roku: Zakon Ukrainy vid 28.02.2019 № № 2697-VIII [On basic principles (strategy) of the state environmental policy of Ukraine for the period up to 2030: Law of Ukraine dated 28.02.2019, No. 2697-VIII]. *Zakon Rada*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19> [In Ukrainian].
8. Lupenko, Yu.O. & Mesel-Veseliak, V.Ya. (Eds.) (2012). *Stratehichni napriamy rozvytku silskoho gospodarstva Ukrainy na period do 2020 roku [Strategic directions of development of agriculture of Ukraine for the period up to 2020]*. Kyiv: NNTs "IAE" [In Ukrainian].
9. Lupenko, Yu.O., Malik, M.Y., Bulavka, O.H., et al. (2013). *Stratehichni napriamy staloho rozvytku silskykh terytorii za period do 2020 roku [Strategic directions for sustainable development of rural areas for the period up to 2020]*. Yu.O. Lupenko & O.H. Bulavka (Eds.). Kyiv: NNTs "IAE" [In Ukrainian].
10. Furdychko, O.I. (2014). *Ekolohichni osnovy zbalansovanoho rozvytku ahrosfery v konteksti yevropeiskoi intehratsii Ukrainy: monohrafiia [Ecological bases of balanced development of the agrosphere in context of the European integration of Ukraine: monograph]*. Kyiv: DIA [In Ukrainian].
11. Furdychko, O.I. (2012). *Ekonomichna otsinka lisovykh zemel yak osoblyvoho resursu noosfery [Economic estimation of forest lands as a special resource of the noosphere]*. *Ahrosvit*, 2, pp. 2-6 [In Ukrainian].
12. Furdychko, O.I., Drebot, O.I., & Bobko, A.M. (2017). *Lis i lisovi ekosystemy u skladi zemel lisohospodarskoho pryznachennia [Forest and forest ecosystems in the territory of forestry purpose]*. *Visnyk ahrranoi nauky*, 10, pp. 56-60 [In Ukrainian].

18. Hazarika, Reneema, Jandl, Robert. The Nexus between the Austrian Forestry Sector and the Sustainable Development Goals: A Review of the Interlinkages. *Forests*, February 2019, Volume 10, Release 3, Article number 205; doi:10.3390/f10030205. URL : <https://www.mdpi.com/1999-4907/10/3/205>.

19. Jonah Busch, Kalifi Ferretti-Gallon. What Drives Deforestation and What Stops It? A Meta-Analysis. *Review of Environmental Economics and Policy*, January 2017, Volume 11, Issue 1, p. 3-23. URL : <https://doi.org/10.1093/reep/rew013>.

20. Kyoto Protocol. United Nation. URL : <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/kprus.pdf>.

21. The Act on Forests. URL : <http://www.lasy.gov.pl/pl/informacje/publikacje/in-english/the-act-on-forests/view>.

22. URL : <http://www.bonnchallenge.org/content/challenge>.

23. URL : http://wwf.panda.org/wwf_news/?271518/Foresters-trip-to-Poland.

24. URL : <https://www.unenvironment.org/news-and-stories/press-release/new-un-decade-ecosystem-restoration-offers-unparalleled-opportunity>.

25. URL : <https://www.wri.org/resources/data-visualizations/financial-returns-restoration>.

13. Shershun, M.Kh. & Drebot, O.I. (2017). *Ekonomika pryrodokorystuvannya lisovykh ekosystem: navchalnyi posibnyk [Economics of natural forest ecosystems: manual]*. Kyiv: DIA [In Ukrainian].

14. Analyze special protection natural areas law framework and develop proposals for harmonization of framework between Ukraine and EU. (2016). *ENPI East FLEG*. Retrieved from: <http://www.enpi-fleg.org/docs/analyze-special-protection-natural-areas-law-framework-and-develop-proposals-for-harmonization-of-framework-between-ukraine-and> [In English].

15. Brukas, V., Stanislovaitis, A., Kavaliauskas, M., & Gaizutis, A. (2018). Protecting or destructing? Local perceptions of environmental consideration in Lithuanian forestry. *Land Use Policy*, 79, pp. 1014-1023. Retrieved from: <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2016.05.006> [In English].

16. Forests in Poland 2018. (2018). *Lasy Państwowe*. Retrieved from: <http://www.lasy.gov.pl/pl/informacje/publikacje/in-english/forests-in-poland/fortests-in-poland-2018-4.pdf/view> [In English].

17. Gesetz zur Erhaltung des Waldes und zur Förderung der Forstwirtschaft (Bundeswaldgesetz - BWaldG k.a.Abk.). (n.d.). *Buzer.De*. Retrieved from: <http://www.buzer.de/gesetz/4619/index.htm> [In German].

18. Hazarika, R. & Jandl, R. (2019). The nexus between the Austrian forestry sector and the sustainable development goals: a review of the interlinkages. *Forests*, 10 (3). Retrieved from: <https://www.mdpi.com/1999-4907/10/3/205> [In English].

19. Busch, Jo. & Ferretti-Gallon, K. (2017). What drives deforestation and what stops it? A meta-analysis. *Review of Environmental Economics and Policy*, 11 (1), pp. 3-23. Retrieved from: <https://doi.org/10.1093/reep/rew013> [In English].

20. Kiotskij protokol k ramochnoj konvencii organizacii ob edinennyh nacij ob izmenenii klimata [Kyoto protocol to the United Nations' framework convention on climate change]. (1998). *The United Nations*. Retrieved from: <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/kprus.pdf> [In English].

21. The act on forests. (1991). *Lasy Państwowe*. Retrieved from: <http://www.lasy.gov.pl/pl/informacje/publikacje/in-english/the-act-on-forests/view> [In English].

22. Bonn Challenge. Retrieved from: <http://www.bonnchallenge.org/content/challenge> [In English].

23. Karabchuk, D. & Kahalo, O. (2016). Ukrainiaki lisivnyky oznaiomylysia iz polskym lisovym gospodarstvom [Ukrainian foresters got acquainted with the Polish forestry]. *WWF*. Retrieved from: http://wwf.panda.org/wwf_news/?271518/Foresters-trip-to-Poland [In Ukrainian].

24. New UN decade on ecosystem restoration offers unparalleled opportunity for job creation, food security and addressing climate change. (2019). *UN Environment*. Retrieved from: <https://www.unenvironment.org/news-and-stories/press-release/new-un-decade-ecosystem-restoration-offers-unparalleled-opportunity> [In English].

25. Financial returns from restoration. (2017). *World Resources Institute*. Retrieved from: <https://www.wri.org/resources/data-visualizations/financial-returns-restoration> [In English].

Furdychko O.I., Dankevych S.M. Organizational and economic ensuring for the management of forestry lands: foreign and domestic experience

The purpose of the article is to carry out theoretical and methodological substantiation of characteristics and organizational-economic factors for development an instrument of strategic management as a component of the financial and economic mechanism on basis of balanced use of forestry lands with the description of foreign experience and the definition of priorities for Ukraine.

Research methods. In the research process were used the following scientific methods: the dialectical method of cognition for analysing legislative and normative acts and scientific works regarding problems of balanced use of forestry lands; the comparative analysis for disclosing problems in the management of forestry land in comparison with the European experience; the monographic method for identifying factors for management development on basis of balanced use of forestry land; the abstract-logical method for theoretical generalizations and formulation of conclusions.

Research results. The study provides an overview on organizational and economic factors for management development on basis of balanced use of forestry lands with the description of foreign experience and the definition of priorities for Ukraine. It is substantiated that the adaptation of foreign experience, the introduction of international standards for combination of space and time measures to ensure balanced use of forestry land is impossible without the use of scientifically based and environmental strategic management tool, which is a component of the financial and economic mechanism.

Elements of scientific novelty. The theoretical positions and applied principles of strategic management of forestry lands were further developed, based on the foreign experience of the balanced land use.

Practical significance. Foundation was prepared for the functioning of a financial and economic mechanism with an integrated system of organizational and management tools aimed at achieving the balanced use of forestry lands. Figs.: 2. Refs.: 25.

Keywords: balanced use; management; forestry land; ecological and economic priorities; financial and economic mechanism.

Furdychko Orest Ivanovych - doctor of economic sciences, doctor of agricultural sciences, professor, acadician of NAAS, director of the Institute of Agrarian Ecology and Environmental Resources of NAAS (12, Metrolohichna str., Kyiv)
E-mail: agroecologynaan@gmail.com

Dankevych Stepan Mykhailovych - candidate of agricultural sciences, competitor for doctor's degree of the department of economics of natural resources, Institute of Agrarian Ecology and Environmental Resources of NAAS (12, Metrolohichna str., Kyiv)
E-mail: agroecologynaan@gmail.com

Фурдичко О.И., Данькевич С.М. Организационно-экономическое обеспечение управления землями лесохозяйственного назначения: зарубежный и отечественный опыт

Цель статьи - осуществить теоретико-методическое обоснование характеристик и организационно-экономических факторов развития инструмента стратегического управления как составляющей финансово-экономического механизма на основе сбалансированного использования земель лесохозяйственного назначения с анализом зарубежного опыта и определением приоритетов для Украины.

Методика исследования. Используются методы: диалектический метод познания для анализа законодательных и нормативных актов и научных трудов учёных относительно проблематики сбалансированного использования земель лесохозяйственного назначения, сравнительного анализа (раскрытие проблем управления землями лесохозяйственного назначения по сравнению с европейским опытом), монографический - для выявления факторов развития управления на основе сбалансированного использования земель лесохозяйственного назначения, абстрактно-логический (теоретические обобщения и формулирование выводов).

Результаты исследования. Приведён обзор организационно-экономических факторов развития управления на основе сбалансированного использования земель лесохозяйственного назначения с описанием зарубежного опыта и определением приоритетов для Украины. Обосновано, что адаптация зарубежного опыта, внедрение международных стандартов относительно соединения в пространстве и времени мероприятий для обеспечения сбалансированного использования земель лесохозяйственного назначения невозможны без применения научно обоснованного и экологически взвешенного инструмента стратегического управления как составляющей финансово-экономического механизма.

Элементы научной новизны. Получили дальнейшее развитие теоретические положения и прикладные основы стратегического управления землями лесохозяйственного назначения, в основу которых положены зарубежный опыт сбалансированного землепользования.

Практическая значимость. Подготовлена почва для функционирования финансово-экономического механизма с комплексной системой организационно-управленческих инструментов, которые направляются на достижение сбалансированного использования земель лесохозяйственного назначения. Илл.: 2. Библиогр.: 25.

Ключевые слова: сбалансированное использование; управление; земли лесохозяйственного назначения; эколого-экономические приоритеты; финансово-экономический механизм.

Фурдичко Орест Иванович - доктор экономических наук, доктор сельскохозяйственных наук, академик НААН, директор Института агроэкологии и природопользования НААН (г. Киев, ул. Метрологическая, 12)
E-mail: agroecologynaan@gmail.com

Данькевич Степан Михайлович - кандидат сельскохозяйственных наук, докторант отдела экономики природопользования, Институт агроэкологии и природопользования НААН (г. Киев, ул. Метрологическая, 12)
E-mail: agroecologynaan@gmail.com

Стаття надійшла до редакції 03.04.2019 р.

Фахове рецензування: 20.05.2019 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Фурдичко О. І., Данькевич С. М. Організаційно-економічне забезпечення управління землями лісгосподарського призначення: зарубіжний та вітчизняний досвід. *Економіка АПК*. 2019. № 6. С. 92 – 102.

* * *